

KÁČER, Marek. Argumentačné fauly v práve

Praha: Leges, 2022, 110 s.

Lukáš Hlouch*, Denis Pauk**

O knize a o autorovi

Marek Káčer je vědecký pracovník Ústavu státu a práva Slovenské akademie věd v Bratislavě. Věnuje se zejména filosofické podstatě normativity, demokracii, pojmu právního státu a argumentaci.¹ Ve své knize *Argumentačné fauly v práve* se zabývá především posledním zmíněným tématem. Problematika právní argumentace je tu zobrazena z topicko-rétorického pohledu, který v právní vědě rezonuje jako tradiční součást metodologie právního myšlení (*logica iuridica*) a zažil svou renesanci ve druhé polovině 20. století (kupř. nová rétorika Ch. Perelmana, nová topika T. Viewegha). Je však potřeba říci, že autor z uvedených klasických topicko-rétorických přístupů nevychází a inspiraci hledá zejména v současných pracích z oboru neformální logiky a teorie právní argumentace (D. Walton, M. S. Engel, autorské duo Eemeeren – Grootendorst apod.). Důležitost rétoriky pro porozumění povahy právní argumentace zdůrazňuje také současná německá či polská právní teorie.²

V tomto díle se autor zprvu věnuje obecně problematice práva a právní interpretace. Zdůrazňuje, jak je pro právní řemeslo důležité umění eristiky, jak je důležité působit na ostatní adresáty a interprety práva přesvědčivě, a jak je tudíž právník mnohdy postaven před rozhodnutí, zda svou argumentaci „obohatit“ i o nějakou argumentační nekalost (tzv. argumentační faul).

* JUDr. Lukáš Hlouch, Ph.D., Katedra právní teorie, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno; Krajský soud v Brně / Department of Legal Theory, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic; Regional Court, Brno, Czech Republic / E-mail: luke.hlouch@centrum.cz / ORCID: 0000-0001-8498-3347 / Scopus ID: 59004643600

** Denis Pauk, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: denis.pauk.17@mail.muni.cz

¹ KÁČER, M. *Argumentačné fauly v práve*. Praha: Leges, 2022, 110 s.

² Viz k tomu zejm. HAFT, F. *Juristische Rhetorik*. 6. vyd. Freiburg: Alber, 1990, dále HOLOCHER, J. Topisch – hermeneutischer Kontext der juristischen Erfindung. In: *AR.SP: Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie*. 2013, roč. 99, č. 2, s. 228–240. DOI: <https://doi.org/10.25162/arsp-2013-0020>, KRAWIETZ, W. Haupt- und Gegenströmungen in der juristischen Methodik und ihre rechtstheoretischen Implikationen. In: *Rechtstheorie*. 2011, č. 42, s. 457–494. DOI: <https://doi.org/10.3790/rth.42.4.455>; dále také odborné statě SZYMANEK, K. Perswazja, argumentacja, slaby argument, mocny argument, s. 24 a násl., též ZALUSKI, W. Bład naturalistyczny, s. 111–121. Obě statě jsou obsaženy in STELMACH, J. (ed.). *Studia z filozofii prawa*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellonskiego, 2003.

1 Faul, nebo argument?

Poměrně netradičně a překvapivě autor nabízí na věc názor, že argumentační postupy, které jsou obvykle vnímány jako argumentační fauly, mohou být mnohdy velice přínosné. Tato názorová linie je pak Ariadninou nití, která strukturovaně provádí čtenáře celým textem. Nejedná se však o bezhlavé relativizování obvykle kritizovaných eristických postupů; autorovým záměrem je, zdá se, určitá „destigmatizace“ nálepky „argumentační faul,“ respektive vysvětlení toho, že argumentační faul je faulem pro své obsahové náležitosti a pragmatickou dimenzi svého užití, a nikoli pro své formální označení. Káčer v celém díle sleduje chvályhodný cíl představit tyto argumentační figury bez předsudků a ideologických nálepek.

2 Materie díla

Kniha je rozdělena, nepočítaje předmluvu a úvod, na dvě části. První z nich je věnována argumentaci, konverzaci, dialogům a samozřejmě především otázce, co rozumíme pod pojmem argumentační faul. V části druhé je pozornost zaměřena na výběr nejčastějších argumentačních postupů, které mohou zavánět faulováním.

3 Jak poznat argumentační faul?

Hned na začátku díla autor vymezuje algoritmus pro identifikaci argumentačního faulu. Tvrdí, že je nutné zprvu určit, zda sdělení naplňuje znaky argumentačního postupu, který by bylo možné označit faulem, a následně zjišťovat kontextuální důvody užití tohoto postupu. O faul se bude jednat, pokud kontextuální důvody využití tohoto argumentačního postupu neomluví.³ Sám autor tedy neklade jako podmínku faulu úmyslnost určitého argumentačního postupu. Ostatně v textu zmiňuje také to, že rozdíl mezi faulem a argumentační chybou je pouze terminologickou konvencí.⁴ Tím, co rozhoduje o charakteru užitého argumentačního postupu, je jednak věcný kontext objektu argumentace (*probandum*), ale také diskursivní pravidla komunikačního prostředí, v němž je argument použit.

S takovým názorem nelze než souhlasit. Co do následků se totiž argumentační chyba od argumentačního faulu v zásadě vůbec neliší. V přítomnosti působí obě konstrukce totožně (protože z obou řečníkovi pramení šance na nespravedlivé získání určitého komunikativního prospěchu) a v budoucnosti mohou po svém odhalení výrazně oslabit řečnickovu pozici. Jediná distinkce je tak pohnutka, na základě níž byl faul spáchán, respektive nedostatek, na základě něhož chyba vznikla.

³ KÁČER, op. cit., s. 13.

⁴ Ibid., s. 11.

4 Konverzace jako společenský jev

Snad nejdůležitější částí knihy je však rozpracování konverzace jako společenského fenoménu. Vstupem do konverzace každý řečník přijímá určitý svazek „vedlejších“ komunikačních povinností, z nichž za zmínku stojí především povinnost přijímat logické důsledky svých tvrzení či povinnost zdůvodnit tvrzení, kterých se dovolává.⁵ Pokud řečník tyto povinnosti poruší, může to vést k faulu nebo k dokonce k ukončení konverzace.

5 Typy dialogů

V textu díla nechybí ani exkurz do teorií právní komunikace. Autor si všímá, že je právní argumentace mnohdy dialogem. Přejímá proto pro účely své knihy typologii Douglase Waltona, který dialogy člení na dialog přesvědčovací, eristický, vyšetřovací, na dialog zaměřený na získávání informací, na negociaci, a konečně na deliberaci.⁶ I přestože autor zmiňuje, že je běžné, že jsou dialogy natolik dynamické, že je většinou nelze vystihnout zařazením právě do jedné kategorie, v textu dospívá k závěru, že soudní jednání je díky sporům o výklad práva přesvědčovacím dialogem,⁷ tj. konverzací, jejímž stěžejním cílem je přesvědčit druhou stranu o své pravdě.

S takovouto redukcí je však možno polemizovat, a to hned ze tří důvodů. Jednak existují taková jednání, ve kterých není o právo žádný spor (například takové smírčí řízení, ve kterém strana uznává nárok, ale nabízí žalobci alternativní možnosti plnění, by mohla působit spíše jako negociace), jednak existují různé typy řízení (například řízení nesporné je svou povahou mnohdy spíše deliberací, tj. rozpravou nad tím, které z možných řešení je *ad hoc* optimální), a konečně soudní jednání zastřešuje celou řadu různorodých typů dialogů (výslech svědka konec konců přesvědčovacím dialogem ani být nemůže). Je tedy možné tvrdit, že při interpretaci práva při soudním jednání půjde zpravidla o přesvědčovací dialog, není však možné uzavřít, že jsou všechna soudní jednání výlučně o interpretaci práva. V textu na této premise však autor na několika místech staví své závěry. Nesporná je však (tímto implicitně) autorem potvrzovaná dialektická povaha právního rozhovoru.

6 Heuristické *secundum quid*

Prvním vybraným podezřelým argumentačním typem z druhé části knihy je argument *secundum quid*, čili takový postup, při kterém se řečník dopustí vyvozování závěrů bez podrobného rozpracování premis, ze kterých vychází. Závěr se proto zdá být nesouvisející s předchozí debatou (a mnohdy s ní vážně nesouvisí).

Autor zdůrazňuje, že tento argumentační typ je spíše jen redukce dlouhých výčtů všech premis potřebných pro logické vyvození závěru. Může proto jít v zásadě pouze o heuristickou zkratku,

⁵ KÁČER, op. cit., s. 18.

⁶ Ibid., s. 23.

⁷ Ibid., s. 26.

skrže kterou řečník zamlčuje takové informace, které má za notoriety.⁸ Naráží tím na problematiku tzv. enthymemat (Aristotelés), neboli zamlčených (skrytých) premis, které podmiňují platnost dovozovaných právních závěrů. V soudobých náhledech na problematiku právní argumentace je poměrně nesporné, že právní argumentační řetězce nelze prakticky konstruovat bez využití zamlčených premis.⁹ Z hermeneutického pohledu je každá zamlčená premisa v argumentačním řetězci apelem na předvědění interpreta: je-li ona premisa interpretovi známa a jím akceptována, nebude pravděpodobně platnost závěru úsudku zpochybňovat, a naopak.

Nabízí se proto, že faulem může být naopak, pokud někdo úmyslně zaútočí na řečníka tím, že ony notoriety vynechal (a tím se dopustil argumentu *secundum quid*). Právník by totiž měl mít vždy na mysli smysl a účel argumentace. Proto dovolá-li se argumentační partner faulu *secundum quid* s tím, že mu je jasné, ze kterých premis řečník vychází, kupř. jen za účelem soudních průtahů, sám nebude v konverzaci kooperovat, a tím bude porušovat své konverzační povinnosti.

7 *Ad verecundiam* a právní jistota

Autor se domnívá, že argument autoritou (*ad verecundiam*) je takový faul, který by si neměl dovolit zpravidla vysoce postavený soudce. O něm píše, že by měl být na své pozici nikoli proto, aby opakoval názory uznávaných autorit, ale aby byl schopen správně a přesvědčivě zdůvodnit svůj právní názor.¹⁰

V souvislosti s tímto tvrzením je však možné uvažovat o využitelnosti argumentačního typu *ad verecundiam* v činnosti soudů nižších instancí. Přestože v našem právním řádu nejsou precedenty pramenem práva, nelze říci, že soudní rozhodnutí nejsou relevantní. Judikatura požívá totiž v různém stupni tzv. argumentační závaznost.

Soudy nižších instancí by tudíž měly v zájmu zachování právní jistoty průměrného adresáta práva vycházet z ustálené judikatury vyšších soudů. Pokud přitom následují právní názor vyššího soudu, třebaže s ním nesouhlasí, nebude jim zbývat nic jiného než argumentovat autoritou vyššího soudu.

8 Populární výklady

V knize je rozpracován také argument *ad populum*. V jedné z jeho modifikací spočívá v obhajování svého tvrzení tím, že toto tvrzení mnoho lidí akceptuje. Autor se domnívá, že povaha soudního jednání takový argument *a priori* vylučuje, na rozdíl od jiných typů právního diskursu (např. normotvorby).¹¹

⁸ KÁČER, op. cit., s. 29.

⁹ K problematice ethymemat srov. kupř. SZYMANEK, op. cit., s. 36, dále také HOLLÄNDER, P. Hermeneutische Kompetenz des Adressaten und die Verwendung des Enthymems in der Judikatur des tschechischen Verfassungsgerichts. In: *Rechtstheorie*. 2011, č. 42, s. 333–338. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110918304.345>

¹⁰ Ibid., s. 34.

¹¹ Ibid., s. 62.

Stejně jako argumenty zmíněné výše má však i tento argumentační typ své kontextuální opodstatnění, které jeho užití před soudem za určitých okolností legitimizuje.

Tímto kontextem může být situace, kdy protistrana argumentuje smysluplným výkladem, vůči kterému se však doktrína či soudní praxe vymezuje. Námitka, že je tento argument protistrany v rozporu s názorem soudní praxe, pak v kombinaci s meritorní argumentací může působit jako prvek, který převáží jazýček váhy ve prospěch konvenčního výkladu. Tím řečník účinně a zcela legitimně využije v soudním jednání argument *ad populum*.

9 Právo je právo

Konečně nelze nezmínit analýzu často užívaného argumentačního faulu *petitio principii* (argumentace kruhem), neboli *circulus vitiosus*. Káčer odhaluje kruh mezi premisami a závěrem jako akceptovatelný úsudek mající základ v tautologickém myšlení, který má opodstatnění i v právním myšlení, neboť fenomén práva má cyklickou povahu (zdůvodňování platnosti norem, platnost právního obyčeje atd.). S tímto názorem lze souhlasit, neboť – konec konců – jedna z hlavních právnických moudrostí praví: *lex est lex*.

Závěr

Kolem a kolem je nutné knihu *Argumentačné fauly v práve* hodnotit jako velice zajímavou a podnětnou publikaci. Kniha čtenáře velice příjemně provádí mnohdy drobnými nuancemi mezi argumentačními fauly a dobrými (korektními) argumenty. Autor se přitom soustředí nejen na výše zmíněné argumenty, ale celou řádku dalších „podezřelých“ argumentačních figur. Ke každé z nich přitom dává nejen příklady, ale i potřebný kontext a nadhled; a co víc, hlavně pořádnou dávku námětů na přemýšlení.

Fundovaný teoretický výklad je doplňován praktickými příklady z praxe, a to nejen ve Slovenské republice, ale i také z českých a evropských reálií. To dokazuje autorův přehled a rozsah jeho erudice ve zkoumaném tématu i z pohledu praktického právního dění, zejména na judiciální scéně. Práce má vysokou hodnotu jako teoreticko-praktická sonda do podstaty a povahy právního myšlení.

Knihu proto nelze než doporučit, a to jak právníkům, tak společenským a dalším vědcům, kteří se zabývají problematikou komunikace a argumentace.